

Een onbewoond eiland: het landschap schilderen en een verblijfplaats bouwen

Vak
Tekenen
Leerjaar / sector
Onderbouw vmbo/havo/vwo
Context
<p>Leerlingen spoelen als het ware aan op een onbewoond eiland en zien tussen de bomen door iets ongelooflijks...! Ze schilderen vervolgens met behulp van aquareltechnieken met waterverf het landschap, spelen daarbij met standpunt en leren verschillende manieren van ruimtesuggestie toepassen. Nadat leerlingen het landschap in kaart hebben gebracht en geschilderd, maken ze een prototype voor een functionele verblijfplaats (bijv. boomhut) met materiaal van het onbewoonde eiland.</p> <p>Dit voorbeeld beschrijft het eerste deel van de lessenserie (zie Leerdoelen voor deze les).</p>
Leerdoelen
<p><i>Leerdoelen voor de hele lessenserie</i></p> <p>Ik leer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vanuit ideeën en schetsen komen tot een schilderij (aquarel) dat als achtergrond kan dienen voor een prototype voor een functionele verblijfplaats; • vanuit ideeën en schetsen te komen tot een prototype (voor een functionele verblijfplaats); • daarbij werken volgens de verschillende stappen in het creatieve proces. <p><i>Succescriteria voor de hele lessenserie</i></p> <p>Ik kan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • beeldonderzoek uitvoeren en een mindmap maken o.b.v. inspiratievoorbeelden en schetsen; • in mijn schilderij gebruik maken van verschillende manieren van ruimtesuggestie (zoals overlapping, atmosferisch perspectief, schaduwen of repousoir); • aquareltechnieken in waterverf gebruiken, zoals de transparant of nat-in-nat technieken; • een origineel totaalwerkstuk maken door eigen of een nieuwe mix van bestaande vormen te gebruiken; • een prototype van functionele verblijfplek ontwerpen waarbij zichtbaar is waarvoor de plek dient; • een prototype maken dat minimaal drie manieren van constructie bevat (zoals met behulp van lijm, spijkers, schroeven, houtverbindingen); • bij het prototype minimaal drie soorten hout gebruiken en alle benodigde materialen bewerkt inzetten; • een prototype afleveren dat netjes is gemaakt (bijvoorbeeld: onderdelen passen goed in elkaar, lijm is niet zichtbaar en alles is geschuurd); • basisbegrippen m.b.t. architectuur vertalen en/of gebruiken in mijn eigen werk. <p><i>Leerdoelen voor deze les</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • vanuit ideeën en schetsen komen tot een schilderij (aquarel) dat als achtergrond kan dienen voor een prototype voor een functionele verblijfplaats (een boomhut); • daarbij werken volgens de verschillende stappen in het creatieve proces.

Succescriteria voor deze les

Ik kan:

- een mindmap maken en beeldonderzoek uitvoeren o.b.v. inspiratievoorbeelden en schetsen;
- minimaal vier inspiratieafbeeldingen verwerken tot minimaal drie schetsen voor een (fantasie)landschap;
- in het schilderij vanuit een bepaald standpunt het landschap schilderen;
- in het schilderij verschillende manieren toepassen van ruimtesuggestie, zoals overlapping, atmosferisch perspectief, schaduwen en repoussoir;
- in het schilderij kleurperspectief toepassen, zoals warme kleuren vooraan, koele kleuren achteraan;
- in het schilderij verschillende aquareltechnieken in waterverf toepassen, zoals transparant of nat-in-nat techniek;
- de basisbegrippen 'functionaliteit van ontwerp' en 'originaliteit' toelichten aan de hand van eigen werk.

Aantal lessen

6 lessen (blokuren)

fase(n) van de FE-cyclus

Tijdens de hele lessenserie wordt de FE-cyclus meerdere keren doorlopen. In deze lesuitwerking staat het schilderen van een landschap met fantasie-elementen centraal. Leerlingen gaan met elkaar aan de slag met een kennismakingsopdracht die inspiratie biedt voor de verdere activiteiten. Daarna gaan ze na wat de leerdoelen zijn en hoe de kennismakingsopdracht bij deze doelen past. Via het maken van een mindmap en het zoeken van inspiratie-afbeeldingen verzamelen leerlingen informatie voor het maken van hun eigen schetsen. Via beeldonderzoek (gerichte oefeningen) en (peer) feedback verfijnen ze hun schetsen.

Uitvoering lesactiviteit

Materialen / hulpmiddelen

- PowerPointpresentatie ter inspiratie van de leerlingen. De leraar maakt zelf keuzes welke voorbeelden hij naast de werkopdracht opneemt in de presentatie:
  - voorbeelden met werk van verschillende architecten en/of architectenbureaus
  - voorbeelden van verschillende huizen en/of woonobjecten
- papier, karton, verf, potloden etc.
- een mini-rubric waarmee leerlingen kunnen reflecteren op hun eerste schetsen

Vorbereiding

- Baken de deelopdracht goed af en check of deze deelopdracht daadwerkelijk haalbaar is binnen de totaal vastgestelde tijd van zes blokuren.
- Zorg voor een overzichtelijke en uitgewerkte werkopdracht.
- Selecteer uitdagende afbeeldingen van architectuur, zodat leerlingen meer *out-of-the-box* leren kijken en denken.

Lesopzet globaal

- De leraar start klassikaal met een algemene kennismakingsopdracht waarbij leerlingen allerlei (woon)objecten bekijken aan de hand van verschillende vragen.
- De leraar introduceert de leerdoelen van deze lessenserie en van deze les.
- Leerlingen voeren de volgende activiteiten uit:
  - a) mindmap maken, b) beeldonderzoek doen met focus op beeldaspecten, c) verder schetsen
- Leerlingen geven elkaar aan de hand van een mini-rubric feedback en een kaartje met een succescriterium.
- Leerlingen benoemen een concreet punt waar ze de volgende les mee verder willen gaan.

Lesopzet gedetailleerd

Introductie: aangespoeld op een onbewoond eiland en dan...

De leraar begint niet met de leerdoelen maar gaat met een kijkopdracht aan de slag. Hij bespreekt met leerlingen voorbeelden van woonobjecten van verschillende architecten en/of architectenbureaus, zoals Gaudi, Norman Foster, I.M.Pei, Tadao Ando, Bauhaus en laat daarbij ook voorbeelden van zogenoemde *tiny houses* en *treehouses* zien ter kennismaking met de opdracht. Ofwel plenair ofwel in groepjes bespreken leerlingen vragen, zoals: wie waren de architecten? Wat viel je op? Waar zijn de objecten volgens jou voor bedoeld? Welke verschillende woonobjecten heb je gezien? Zou je er ooit willen wonen en waarom (wel/niet)?

Vervolgens noteren leerlingen individueel waar zij rekening mee zouden houden bij het ontwerpen van een woonobject. Daarna volgt een klassikale terugkoppeling in een onderwijsleergesprek. De leraar licht toe dat leerlingen straks ook gaan bouwen, maar niet als een gewone architect (of hippe *starchitect*) die met een team werkt en de beschikking heeft over *high tech* materialen etc. Zij spoelen namelijk aan op een eiland en kunnen voor hun woonobject (in dit geval een boomhut) alleen gebruiken wat ze daar aantreffen. Leerlingen wisselen suggesties uit met elkaar en vullen hun aantekeningen aan op basis van deze conditie.

Aan de slag

Na deze kennismaking licht de leraar de leerdoelen (zie boven) toe en legt de werkopdracht uit (zie onder) en bespreekt samen met de leerlingen de leerdoelen en de succescriteria. Door dit gezamenlijk te doen krijgen leerlingen meer grip op wat er van hen verwacht wordt. Hij vraagt hen vervolgens wat het doel zou kunnen zijn geweest van de kennismakingsopdracht (veel ideeën van verblijfplaatsen, vormen, materialen, technieken). De leerlingen gaan de rest van dit blokkur aan de slag met de werkopdracht (zie a, b, c).

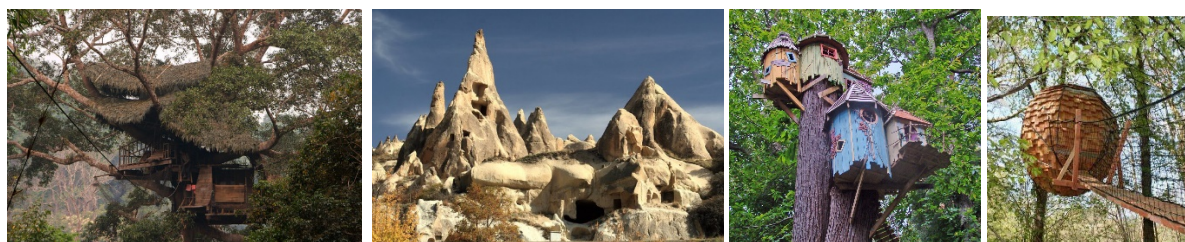
a) Mindmap (15-20 minuten)

Wat kom je allemaal tegen wanneer je bent aangespoeld op jouw onbewoond eiland? Aan de hand van deze vraag maken leerlingen individueel een mindmap. Ze schetsen daarbij hun eerste associaties op een A3-blad. Er vormt zich als het ware een beeldspin (à la woordspin maar dan in beeld). Ze krijgen daarbij enkele richtvragen mee van de leraar:

- Waar moet jouw verblijf in de boomhut op het eiland aan voldoen?
- Welke vormen krijgt jouw boomhut?

Ze mogen daarbij ook hun genoteerde suggesties van de kennismakingsopdracht verwerken.

Leerlingen zoeken ook *minimaal 4* referentie- of inspiratie-afbeeldingen op internet van bijzondere landschappen en/of woonobjecten en plakken de prints op het blad. Bijvoorbeeld:

Terwijl leerlingen hiermee aan de slag zijn, loopt de leraar rond. Hij stelt gerichte vragen over de eerste schetsen en de afbeeldingen. Hij daagt hen uit om met behulp van nieuwe zoektermen ook andere afbeeldingen te vinden om zo hun associatief vermogen verder te stimuleren. Na vijftien minuten vraagt de leraar hoe ver ze zijn gekomen. Enkele leerlingen lichten hun eerste associaties/ideeën toe. De leraar vraagt vervolgens aan enkele andere leerlingen om hierop te reflecteren, en daarbij de basisbegrippen 'functioneel ontwerp' en 'originaliteit' uit te leggen en toe te passen.

b) Beeldonderzoek (30 - 40 minuten)

Leerlingen beslissen op basis van de klassikale bespreking of ze eerst nog hun mindmap verder uitbreiden en nog enkele inspiratieafbeeldingen willen zoeken en/of extra schetsen maken.

Op basis van de mindmap kunnen leerlingen starten met hun beeldonderzoek. Ze doen daarbij minimaal drie oefeningen waarbij ze al tekenend of schilderend (eigen keuze) onderzoeken hoe ze onderstaande beeldaspecten willen verwerken.

- **standpunt:** hoog, normaal, of laag
Vanuit welk standpunt wil de leerling uiteindelijk zijn landschap schilderen?
- **ruimtesuggestie:** overlapping, repoussoir (terugdringen/afsnijding), atmosferisch perspectief (vervagen van vorm of kleur), schaduwen
Op welke manier wil de leerling de ruimte binnen zijn schilderij indelen?
- **kleurperspectief:** bijvoorbeeld warme kleuren vooraan, koele kleuren achteraan
Hoe wil de leerling de verschillende kleuren uit de kleurencirkel toepassen in het schilderij?

c) Verder schetsen (30 minuten)

Op basis van alle voorgaande oefeningen maken de leerlingen een verfschets, nu van het gehele landschap. Het uiteindelijke schilderij van dit landschap zal als achtergrond voor hun woonobject/boomhut dienen. Het kan daarbij handig zijn dat de leerlingen de materialen die ze willen gebruiken bij de boomhut ook al in het landschap plaatsen (zoals bijvoorbeeld bomen).

Voor de uitvoering van het landschap gaan de leerlingen aquarelleren en gebruiken ze twee technieken namelijk: eerst nat in nat, met veel water en weinig (achtergrond)details. Daarna kan op de voorgrond van het schilderij de aquarelleerverf dikker ofwel dekkend worden opgebracht.

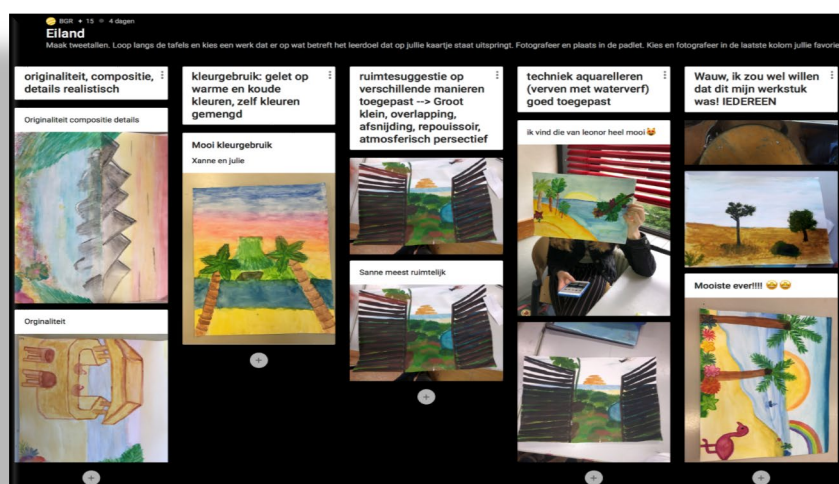

Vervolgens vullen de leerlingen individueel voor hun eigen werk een mini-rubric in en bespreken die met een andere leerling (afwisselend in de rol van 'vraag- en praatmaatje').

	☹️ Onvoldoende	😊 Voldoende	😄 Goed
Vormgeving	De bomen lijken niet op bomen, andere vormen zijn moeilijk te herkennen	De bomen vertakken zich normaal, andere vormen zijn herkenbaar	De bomen en de andere vormen zien er heel echt uit, gelet op details en schaduwen
Ruimtesuggestie	Er is geen/heel weinig diepte. Stapeling, hoge horizon	Er is diepte door groot-klein en vervaging	Er is veel diepte door groot-klein, repoussoir, vervaging en schaduwen

Na het uitwisselen van een gerichte top en tip noteren leerlingen voor zichzelf waar ze de volgende les aan willen gaan werken en waarom (zelfevaluatie).

De leerlingen leggen vervolgens hun werk op de tafels en ontvangen van de docent een kaartje waarop een van de succescriteria rondom standpunt, ruimtesuggestie, ruimteperspectief en aquareltechnieken geprint is. Ze lopen langs de tafels, bekijken elkaars werk en kiezen een werk waar het betreffende criterium goed is toegepast. Ze fotograferen dat schilderij en plaatsen het in de groepspadlet (zie onderstaande uitsnede).

Deze padlet vormt de opmaat voor de volgende les. De leraar gaat met de leerlingen na, waarom bepaalde werken bij bepaalde succescriteria zijn geplaatst. Op die manier worden de criteria weer opgefrist en maken leerlingen via eigen gemaakt werk kennis met de mogelijkheden en doen ze nieuwe inspiratie op om met hun eigen werk verder te gaan.

Differentiatie en variatie

- De leraar kan ook een deel laten zien van de uitzending *Close up: Norman Foster* (http://www.npostart.nl/close-up/02-11-2019/AT_2045808), in plaats van of naast de afbeeldingen van architecten. In deze uitzending wordt onder andere het accent gelegd op hoe de starchitect werkt.
- De leraar zorgt voor maatwerk en geeft ieder leerling feedback en uitdaging op zijn eigen niveau voor wat betreft het schetsen en schilderen. Hier kunnen leerlingen zelf actief aan bijdragen door bijvoorbeeld persoonlijke succescriteria te formuleren met de leraar.

Terugblik en tips van de ontwikkelaar

Reflectie op de aanpak

- Deze deelopdracht zou in meer lessen dan nu kunnen worden uitgevoerd waardoor leerlingen de verschillende stappen binnen het creatieve proces beter kunnen ervaren.
- De rubrics zouden kunnen worden uitgebreid met aspecten die door de leerlingen worden aangedragen, bijvoorbeeld met betrekking tot het eigen werkproces (persoonlijke succescriteria).

Tips voor gebruikers

- Gebruik in de PowerPoint het werk van verschillende architecten en starchitecten. Laat waar mogelijk leerlingen keer ook eigen voorbeelden aanleveren, zodat ze kunnen aangeven waarom zij juist door dat object geïnspireerd raken.
- Wees kritisch op de tussentijdse opbrengsten van leerlingen en geef gerichte feedback aan de hand van de succescriteria.

Auteur(s)

Informatie over de auteur(s)

Dit lesvoorbeeld is gebaseerd op een lesidee van Jeanine Belger en uitgewerkt door Pascal Marsman. Jeanine is cultuurcoördinator en docent kunstvakken op het Christelijk Lyceum Apeldoorn. Pascal is leerplanontwikkelaar kunstvakken bij SLO.